

PRZYPRAWIAĆ (73) *vb impf*

Oba a jasne (w tym w pierwszym 1 r. błędne znakowanie).

inf przyprawiać (14). ◇ *praes 1 sg* przyprawiam (16). ◇ *2 sg* przyprawiasz (1). ◇ *3 sg* przyprawia (8). ◇ *2 pl* przyprawiacie (2). ◇ *3 pl* przyprawiają (11). ◇ *praet 3 sg m* przyprawiał (4). *f* przyprawiała (2). ◇ *3 pl m pers* przyprawiali (2). *subst* przyprawiały (1). ◇ *fut 2 sg m* będziesz przyprawiał (2). ◇ *imp 2 sg* przyprawiaj (4); -aj (3), -(a)j (1). ◇ *con 3 sg m* by przyprawiał (1). *f* by przyprawiała (1). ◇ *3 pl m pers* by przyprawiali (1). ◇ *part praes act* przyprawiając (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII (z Cn) – XVIII w. s.v. przyprawić.

1. Przygotowywać; *accommodare, adaptare, aptare Cn* (40) :

[*przyprawiać co ku czemu: A kyedyfz yvfz wyeczor przyblyzal fy e Tedy Iozeph y nicodem przyftapyly kv czyalv pana Iezvfzowemv chczacz ye przyprawyacz kv pogrzebu RozmyslDomin 84.*]

a. *Przygotowywać do użytku; sporządzać, budować; apparare Mącz, Modrz; concinnare, instruere, ornare, struere Mącz; componere Cn [w tym: co (33)] (40) :* Rzeczę mu [*bykowi*] lew/ przecz odchodził/ Siedź gościu nic mi nie szkodził: Czekał aż będzie gotowo/ Boć ná czczo chodźć niezdrowo. Rzekł byk/ kiedy kotły wrąia/ Wielkie różny przyprawiaia: A bórana tu nie widzę/ Przeto fie o fwoy grzbiet wftydę. *BierEz K4, C2; Więc lepu ná gálałkach náwiwfzy náftawia/ Aby drudzy [ptacy] wiąznełi/ chytrze tho przyprawia. RejWiz 103v; Cortina, [...] Kociełek w którym fárbę przyprawiają. Mącz 66c; Instruo, Gotuyę/ przigotowawam/ przyprawiam/ przirządzam/ też náprawiam/ náuczam Mącz 422d; Topiarius, Yátnik/ któri vmié yáty á letnie siedzenie w ogrodziech przyprawiać. Mącz 458c, 54b, 231c, [269]b, 279d, 334a, 422c; HistRzym 15.*

przyprawiać komu, czemu (żywotne) (2): BierEz Gv; W obozyc gdy leżeli/ iáwne złości y niewftydliwe vczynki tákież opilftwá fami przełożeni czynili/ nietylko w nocy ále y we dnie przyprawiałi łobie łáźnie/ w wannach siedząc z nieuczciwemi fie niewiáftami obłápiáli iáwnie BielKron 398v.

przyprawiać na czym (żywotne) (1): Tenże [Antiochus] też y ná Elefánćiech wieże przyprawiał drewniane/ ná ktorych bywało ludzi niemáło z poćilki y s ftrzelbą BielSpr 62.

Zwoty: »misternie przyprawiać« (1): PRometeus też będąc oftrego rozumu/ napirwey obrázy wymyślił z gliny tworzone/ ktore tak miłternie przyprawiał iż fie rufzáły. BielKron 23v.

»stoł przyprawiać« = nakrywać, zastawiać stół do posiłku; mensam apparare Modrz (2): pánny ftoł przyprawiaia/ Iedná drugyey ná cześć proši/ Rodziná ftráwy nánoši BielKom G3v; ModrzBaz 143.

Przen: O Bogu: czynić, stwarzać (2) :

przyprawiać kogo czym [= jako co] (1): o yefzly fyą uefelyl duch fzwyałthy chouayacz yą [Maryję] zwyecznołzczy w bołthwe [!] w kochanyu przyprawuyayacz yą przebythkyem bołtwa PatKaz II 74v.

Zwrot: »czemu (żywotne) pokarmy przyprawiać« (1): Ptáctwu, wízemu dobytku pokármyp przyprawiałz [Panie]. ArtKanc T11v.

a. *Przyrządzać w celach leczniczych (10) :* Korzeń mikołajkow przyprawiony z miodem iako imbir przyprawiaia w aptece á tak kto tego korzenia mikołaykowe⁸⁰ będzie poziwał/ nafienie przirodzone množi męfzczyznam *FalZioł I 68b, V 70v; Máści záś ku goieniu ran/ y Sadzelów/ ták będziefz przyprawiał. SienLek 161v, 160 źp, S[ss]2.*

przyprawiać na co (1): Ta wodka [*sporyszowa*] pożyteczna iest brać ją w lekarstwa gdi maia [lege: ma ją] przyprawiać na iakie zaftanowienie albo na zawarcie. *FalZioł* II 11d.

przyprawiać z czym (2): Theż przyprawiać [*krochmal*] z mlekiem migdałowym y z kalfiją/ y z czukrem/ á tho dać iefć/ owrzedzenie lędzwi, y miechierza goij *FalZioł* III 42b, I 50d; [Káfzłowi/ y wfsyftkim niedoftátkóm w pierfiách piiać [*pieprz*]/ y z miodem Lákwiarz przypráwiáiąc/ á pożywáiąc pomaga. *UrzędowHerb* 371b].

Zwrot: »przyprawiać lekarstwo« [*szyk zmienny*] (2): [*kamień jaskółczy*] zmieszany z wodą/ obyczaiem iako przyprawiaia lekarzftwa na oczy, niemoczy oczne vzdrawia *FalZioł* IV 50b, II 19d.

β. *Przyrzędzać do spożycia; condire Cn* (9) : *FalZioł* V 69; [*Słoń*] Wielkości tákief ieft/ iż w nim fámym mielá ieft iáko w piáci Bávolech: [*książę Gnumimensa*] dał mi doftátek tego mielá/ kthoregom donioł część do fwego towarzftwá/ ktorzy ie przypráwiáli dziwnym obyczaiem *BielKron* 452.

przyprawiać z czym (5): á kthore rzeczy wilkie fą á tłufté/ kwásno/ á z zielim ie przypráwiay *SienLek* 5. *Cf* »z korzeniem przyprawiać«.

Zwroty: »z korzeni(e)m przyprawiać« [*szyk zmienny*] (4): Rozliczne ryby/ rozlicznie gich pożywać/ ktore fą twarde/ ty przyprawiać z korzeniem, to ieft z pieprzem z Imbierem/ z mułzkatem. *FalZioł* IV 45d; [31 maja] Skorzeniem karmie przyprawiaiy/ A fzałwią wpiczyu myeway. *Goski* A9; *SienLek* 8, 43.

»potrawy (a. potrawki) przyprawiać« (3): [*Ammon*] zmyflił fobie niemoc/ y profił oycá aby fioftrá Thámmár przy nim byłá w chorobie iego/ á potrawki przypráwiála iáko choremu. *BielKron* 71, 458v; Kiedy poczuiemy iáką niechęć álbo zátkánie/ tedy mamy iefć iufzno z Winem białym: á źimie z Cebulą wárzoną/ z pieprzem/ z gorczycą/ y z innym korzenim potrawy przypráwiáiąc/ z piotrułką/ z miętką/ z opichem/ z hányżem. *SienLek* 8.

2. *Sposobić do pełnienia określonej funkcji, przyuczać* (3) :

przyprawiać co (żywotne) (1): Konie kthore [*Eumenes*] z fobą miał w obegnaniu/ aby fie nie pokażyły ftoiać długo/ ták ie przypráwiál/ kázał káždego ná čás wwiązać wyfoko/ iżby thylko ná pollednich nogách ftał/ tákże ftoiać fkákał wzgorę aż fie zápocił z oney prace *BielSpr* 47.

przyprawiać kogo k(u) czemu (2): (Mechari) – facit eam mechari, przipravya ya [!] ku czudzolostwv *BartBydg* 226b; *RejKup* m5v.

3. *Ozdabiać, upiększać; fucare, ornare Mącz, Calag; comere, mangonizare Mącz [w tym: co* (5)] (9) : [*Maria Magdalena*] Obláwłfy omywłfy ony nogi przenáfiętfífé/ ięła ie włofy ociératz/ a to dlá tego/ ijz ie dlá proznoći fwiętfkié przyprawiała/ a w nich fie wielmi kochala/ a przeto ij ijmi pokutowatz chciała. *OpecŻyw* 46; Mangonizo, Wyfmukuyę/ Piękrzę/ Przipráwiam/ Foremno á Skupno czinię. *Mącz* 207d; Redimio, Ochędożam przipráwiam/ koronuyę/ około głowy oplatam *Mącz* 349a, 61d, 138c; Schmincken. Rumienić Przypráwiáć twarz. *Fucare* faciem. *Calag* 423b.

przyprawiać komu [w tym: sobie (1)] (2): Był Abfalon cudnego weyrzenia nád ine ludzi/ ktorego włofy kofztowály káždy rok dwie fcie fýklow/ bo náymowano niewiáfty ofobne ktemu/ co mu ie przypráwiály ku iego cudności. *BielKron* 71v; *Mącz* 332c.

przyprawiać czym (2): Purpurisso, Tákową fárba álbo barwką máluyę twarz/ przipráwiam. *Mącz* 332c, 332c.

4. Wywoływać coś, powodować; afferre, conficere Cn [czym k czemu] (1) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Anić lye godzi nátychmiaft w niemocy żywotá przepuńzczáć/ Ale miará á powłciągłością ktemu przypráwiáć áby lye furowe wilkości w żołądku ftrawiły. *SienLek* 37v.

5. Doprowadzać kogoś do złego stanu: szkodzić, sprowadzać nieszczęście; afficere Mącz, Cn; malefacere, praecipitare Mącz; afferre a. facere periculum, apportare malum, conicere in tricas Cn [w tym: kogo (1)] (14) :

przyprawiać na co (1): Bo więc owy piełzczotki co ie [rodzice] wymyfláią/ Ná wiele złego dzyatki potym przypráwiáią. *RejWiz* 88v.

przyprawiać w co (3): Adversae res etiam bonos detrectant, Przeciwnie rzeczy też dobre ludzie vniżáją y w zgárdzenie przipráwiáją. *Mącz* 461d. Cf »przyprawiać w chorobę«, »przyprawiać w szkodę«.

przyprawiać czym o co (2): Swiát ten lepem ieft/ ktory fwoie iako ptałznik/ lepem grzechu y śmierci/ o wieczną zgubę przypráwia. *WysKaz* 12. Cf »przyprawiać o niełaskę«.

Zwroty: »przyprawiać w chorobę« (1): Afficiunt corpora fames et sitis, Mdią ciáło przypráwiáją w chorobę. *Mącz* 114c.

[»do nędzy przyprawiać«: Ponieważ gorłza rzecz byłá/ żeby Zydowie brácią fwoię przez lichwę łupiąć/ do vboftwá y nędzy przypráwiáli: niż kiedyby to cudzem czynili/ ktorem nie byli ták wiele powinni/ iáko fwoim. *ŚmigłLichwa* 13.]

»przyprawiać o niełaskę« = *odium struere Mącz [w tym: czym (1)] [szyk zmienny] (2):* rodzicy máią fie ftráć/ áby dzyeci złą fwą fpráwą/ á przykłády nyewymytemi do Bogá o nyełáłkę nie przypráwyáli. *GliczKsiąż* D7; *Mącz* 422c.

»przyprawiać o, w szkodę, ku szkodzie« = *afficere damno, malefacere Mącz [w tym: przez co (1)] [szyk zmienny] (1:1:1):* Malefacio, Zlie czinię/ Przipráwiam kogo o fzkodę. *Mącz* 116c; Multos damno afficit dum suis compendiis studet, Wiele ich kus zkodzie [!] przypráwia przes fwe łákomftwo gdy fobie miéłzek nábiya. *Mącz* 288d, 114c.

»ku śmierci, o śmierć przyprawiać« = *ad mortem praecipitare Mącz (3:2):* *OpecŻyw* 119; Zuzánná s płáczem záwoła/ nieśmiertelny Pánie Ktory włzytko wiefz/ y pirwey niżli fie co sfńanie/ Iáwno tobie/ że mię ci zli ludzie pomawiáią/ A krom wólzelkiew mey winności o śmierć przypráwiáią. *KochZuz* A4v; *BielKron* 143; Mortifer sive Mortiferus, Smiertelny/ co o śmierć przipráwia. *Mącz* 232c, 317a. [Cf teżznacz. **6.** *Mącz* 177b.]

[»do ubostwa przyprawiać«: *ŚmigłLichwa* 13 cf »do nędzy przyprawiać«.

»o zdrowie przyprawiać«: pijanftwo tráci rozum: ciáłá y náturę targa: boleści rozmáité [...] mnoży/ náońtátek o zdrowie przypráwia. *BiałPos* 199 (*Linde s.v. przyprawić*).]

6. Narządzać na stratę, utratę czegoś, pozbawiać czegoś; auferre, spoliare Calep [w tym: kogo (2)] (4) :

Zwroty: »o panieństwo, o cnotę przyprawiać« = pudicitiam auferre, constuprare, depudicare, devirginare, virginitate spoliare Calep (2:1): Constupro – Panne. białą głowe gwałce, o cnote przipráwiam. *Calep* 250a; Devirgino, Vitio virginem, virginitate spolio – O panieństwo przipráwiam. *Calep* 316a, 309b.

»przyprawiać o żywot« (1): Iugulare etiam de morbo et aquis dicitur Celsus, Quartana neminem iugulat, Febrá czwartodzienna nie przyprawia nikogo o żywot álbo ku śmierci. *Mqcz* 177b.

7. Dodawać (1) :

Zwrot: »[czemu] zaprawki przyprawiać « (1): Vino vendibile suspenda hedera nihil opus est, Ná przedáyne dobre wino nie trzebá wiechy wytáwiác/ to yeft/ co dobrého á cnotliwego przes fię/ temu nie trzebá zápráwek przyprawiać/ bo cnotá y w ciemnościách świeci. *Mqcz* 154a.

8. [Zmieniać, przekształcać [co na co]: [cesarz Neron] chłopiętom krite członki wyrzynał/ á ná żeńfki rodzaj przyprawiał *BielKron* 1551 48v.]

***** Bez wystarczającego kontekstu (1) :** Adorno, idem quod simplex, Przyprawiam/ Przychędożam/ Przgotowawam. *Mqcz* [269]c.

Synonimy: **1.** gotować, narządzać, przygotowywać, przyrządzać, sporządzać; **2.** przysposabiać, przyuczać, sposobić; **3.** chędożyć, ochędażać, okraszać, ozdabiać, piękrzyć, przybierać, przystrajać, zdobić; **4.** sprawiać, wywoływać; **5.** szkodzić; **6.** pozbawiać; **7.** dodawać, dokładać; **8.** obracać, odmieniać, przeinaczać, przeistoczać, przekształtować, przemieniać, wywracać, zmieniać.

Formacje współrdzenne cf PRAWIĆ.

Cf PRZYPRAWIAJĄCY, PRZYPRAWIANIE, PRZYPRAWIANY